

© *Павлик Н.В.*

доктор психологічних наук, старший науковий співробітник ІПОД імені Івана Зязюна
НАПН України, Київ

ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ ПЕДАГОГА ДО ТВОРЧОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Статтю присвячено аналізу проблеми психологічної готовності сучасного вчителя до професійної діяльності в умовах Нової української школи. Автором визначено критерії психологічної готовності до творчої професійно-педагогічної діяльності.

Ключові слова: психологічна готовність, творча діяльність педагога НУШ.

Основною необхідною навичкою людини ХХІ століття стало вміння самостійно вчитися впродовж всього життя. Освіта завжди була важливою в будь-якому суспільстві, і роль учителя в ній ключова. Технічні засоби, звичайно, змінюють багато моментів у навчанні, але найголовніше залишається. Учитель продовжує бути з учнем один-на-один. Саме він його готує до майбутнього життя. І тому робота вчителя закарбовується у віках і продовжує бути актуальною.

Екс-міністр освіти та науки України Лілія Гриневич зауважує: «Нова українська школа буде успішна, якщо до неї прийде успішний вчитель, людина-лідер, яка може вести за собою, яка любить свій предмет і якісно його викладає» [1].

Вчитель формує особистість учня своєю особистістю. Тому, перш ніж досліджувати проблему психологічної готовності вчителя до творчої професійної діяльності, слід поставити питання таким чином: які ж особистісні риси педагога створюють сприятливі умови для розвитку педагогічної творчості? Педагогічна творчість – це оптимальна реалізація моделей педагогічної діяльності. Творчість вчителя залежить від його світогляду, загальної і професійної культури й проявляється у мистецтві тлумачення навчального матеріалу, виділенні суттєвих ознак явищ.

Відтак, Нова українська школа, яка спрямована на розвиток особистості учня, висуває нові професійні завдання і вимоги до сучасного вчителя.

Це зумовлює **актуальність** визначення чітких критеріїв психологічної готовності сучасного вчителя НУШ до творчої педагогічної роботи.

Метою статті виступає визначення комплексу професійно-значущих якостей, що зумовлюють психологічну готовність педагогів Нової української школи до творчої

педагогічної діяльності.

Сама аббревіатура слова «учитель» в концепції НУШ має такий зміст: у – успішний, ч – чесний, чуйний, і – інтелігентний, т – тактовний, толерантний, е – енергійний, л – люблячий дітей, ь – з м'яким характером.

Аналіз психолого-педагогічних засад Нової української школи дозволив визначити основні педагогічні принципи: повага, доброзичливість, позитивне ставлення; довіра у стосунках; діалог - взаємодія - взаємоповага; розподілене лідерство; соціальне партнерство, обов'язковість виконання домовленостей.

Педагог має створювати умови для набуття учнями життєвого досвіду.

Нами проведено теоретичний аналіз психолого-педагогічних засад Нової української школи. В психологічному плані формула НУШ складається з ключових позицій:

- наскрізний процес виховання, який формує вищі цінності учня;
- орієнтація на потреби учня в освітньому процесі;
- новий зміст освіти, заснований на формуванні компетентностей, необхідних для успішної самореалізації в суспільстві;
- вмотивований учитель, який має свободу творчості й професійно розвивається;
- педагогіка, що ґрунтується на партнерстві між учнем, учителем і батьками.

Основними принципами цього підходу є: повага, доброзичливість і позитивне ставлення до особистості; довіра у стосунках; діалог - взаємодія - взаємоповага; розподілене лідерство; соціальне партнерство (рівність сторін, горизонтальність зв'язків, добровільність прийняття зобов'язань, обов'язковість виконання домовленостей).

Завдання сучасного вчителя – створити умови для розвитку учня, його здібностей, творчого сприйняття знань, виробити вміння самостійно мислити, мотивацію до вивчення предметів. Учень має навчитися не тільки відповідати на запитання, а й вміти їх ставити, шукати відповіді на них. Педагог має демонструвати універсальні способи дій, ініціювати учнів, консультувати їх, знаходити способи включення в роботу всіх, створювати умови для набуття учнями життєвого досвіду.

Кожен урок для вчителя НУШ є міні-проектом, що включає послідовність

завершених дій «5П»: проблема, план (завдання), пошук (практичні дії по виконанню завдання), продукт (розвинута особистість учня) і презентація.

Найголовніша риса вчителя – це любов до дітей. Вчитель має мотивувати учня: до розвитку, до пізнання світу. Проте, сформувати смак до навчання може лише той, хто сам постійно навчається. Тому педагог має розвивати не тільки особистість учня, а й сам розвиватися. Тому внутрішній світ вчителя має бути глибоким, живим, емоційним, адже саме цей світ він транслює учням.

Слід зазначити, що сформувати в учня потребу навчатися впродовж життя може тільки той, хто сам постійно навчається, вміє і бажає цього. Тому педагог має розвивати не тільки особистість учня, а й сам розвиватися. Відтак, сучасний український вчитель має сам бути учнем. Адже розвиток – це найбільший дар для кожного. Оскільки педагогічна професія – це служіння суспільству і країні, то сучасний вчитель має постійно змінюватися і розвиватися.

Голова громадської спілки «Освіторія», організаторка премії Global Teacher Prize Ukraine Зоя Литвин переконана, що найголовніша риса у вчителя, як і сто років тому – це любов до дітей. Вони навчаються в того, кого люблять [4]. Друга, і не менш важлива риса – здатність відійти від авторитарного формату і бути на рівні з дітьми. Якщо сприймати дітей на одному рівні із собою, то можна навчитися від них не менше, ніж вони навчаються від вас. Зараз ІТ проникає в усі сфери життя, у тому числі в освіту. Проте в багатьох країнах, зокрема й в Україні, впроваджують ІТ заради ІТ. Насправді це мусить бути потужний інструмент, який має полегшити роботу вчителя. Потрібно гейміфікувати освіту й зробити її міждисциплінарною. Вчителі мають навчати не лише хімії чи історії, а показувати, що історія пов'язана з психологією, психологія – з біологією, а біологія – з хімією.

На думку Павла Хобзея, ІТ не замінить вчителя. Вчитель має вміти мотивувати учня: до розвитку, до знання предмета, до пізнання світу. Це можна зробити лише тоді, коли сам любиш свою працю, коли ти відповідальний і відкритий до світу. Безумовно, роль вчителя змінюється. Якщо раніше він був єдиним джерелом інформації, то зараз має організувати навчальний процес так, щоб діти самі пізнавали світ й робили висновки [4]. Організатор руху EdCamp в Україні Олександр Елькін зазначає, що

наслідки освіти неможливо відчуті вже сьогодні, а лише з наступним поколінням. Саме тому вчителі мають величезну відповідальність перед суспільством. Бо вони готують дітей для тих професій, які сьогодні можуть навіть не існувати. Головний тренд у сучасній освіті – це зміна людей, які починають працювати вчителями. І зміна ролей, які вони виконують в освіті. Сучасні методи виключають фронтальне навчання та ретранслявання знань. Сьогодні передусім важливо володіти вмінням працювати в команді, вирішувати проблеми і знаходити творчі рішення. Завдання вчителя тепер – не просто передавати знання, а бути фасилітатором, модератором, помічником, щоб навчити дітей самостійно здобувати інформацію.

Дитячий та сімейний психолог Світлана Ройз вважає, що внутрішній світ вчителя має бути дуже глибоким, живим, емоційним, адже саме цей світ він ретранслює на учнів. Та водночас він має бути авторитетним, але не авторитарним. Сучасна освіта орієнтується на дитину і на те, щоб кристалізувати компетенції та створювати умови для розвитку особисті. Потрібно реагувати на зміни у світі. Однак щоб змінитися, слід робити це швидко, мати високу адаптивність та стресостійкість. Зараз серед психологів стало модним вживати слово резистентність (життестійкість), яка полягає в здатності відновлюватися після кризи. Це дуже важлива навичка, яка допомагає конструювати в дітей здорову модель поведінки, адже зараз ми весь час перебуваємо в кризі і нам постійно доводиться відновлюватися. Життестійкість актуальна і для вчителів, тому що це професія з дуже високим рівнем вигорання.

Випускник школи, автор технології створення паперу з опалого листя Валентин Фречка зауважує, що найголовніше, що має вміти вчитель – бути гнучким. Він не повинен боятися змінюватися сам та виходити із зони комфорту. Світ дуже мінливий і освіта не встигає за ним. Проте саме вчитель має застосовувати інновації та вміти доносити інформацію до дітей. Учасниця популярного teen-гурту Open Kids Аня Бобровська наголошує: «Вчителі мають бути сучаснішими, добрими та розуміти дітей. Підлітки швидко ростуть, тому варто постійно підтримувати емоційний зв'язок з ними. Вчителі нової генерації намагаються урізноманітнити навчання: показують фільми, відвідують цікаві екскурсії, ми з радістю проводимо час навіть після школи» [4].

Фіналістка світової премії Global Teacher Prize 2018 Марджорі Браун зазначає,

що освіта – це не тільки робота, а й важлива частина життя вчителя. До сукупності науково-технічних знань педагога має додаватися також і творчість. Вчителі мусять заохочувати креативність у дітей, говорити з ними про глобальне громадянство. Зараз потрібно розуміти процес асиміляції та одночасно вміти зберігати ідентичність.

Сьогодні завдяки технологіям можна з легкістю співпрацювати з усім світом та залучити людей, які раніше не контактували між собою. Завдяки соціальним медіа у дітей формується розуміння один одного попри будь-які кордони. Це приносить надію на успішне майбутнє. Економіка і технології розвиваються надто швидко, і вчителі часто не встигають за ними. Тому коли вчитель не має відповідей на запитання учнів, він мусить зрозуміти, що його завдання зараз – бути фасилітатором, посередником між знаннями та учнями. Часто вчителі так само, як і діти, потребують навчання, а іноді діти можуть навчити їх.

Сьогодні важливо вміти самостійно здобувати інформацію, працювати в команді, знаходити творчі рішення. У зв'язку з цим варто говорити про нові ролі вчителя – не як єдиного наставника та джерело знань, а як вихователя, фасилітатора, супервайзера, тьютора, коуча, модератора в особистісному розвитку дитини.

Педагог-вихователь має бути прикладом втілення у власному житті духовно-моральних принципів. Основою якісного педагогічного спілкування необхідними є духовно-моральні риси, адже педагогічна діяльність, що не одухотворена моральним змістом, втрачає позитивний сенс і є засобом лише прагматичного самоствердження педагога. Здійснення ефективного педагогічного впливу вимагає від педагога здатності до адекватної моральної оцінки людських вчинків та інших явищ дійсності. Слід зазначити, що фактором зниження ефективності навчального процесу унаслідок порушення стосунків між учнем та вчителем є невротичність педагога, дисгармонійність його характеру, що загострює міжособистісні конфлікти і підсвідомо викликає невротичний розвиток особистості учня. Тому сьогодні значно зростає роль педагога-вихователя як взірця моральної компетентності й гармонійної поведінки.

Вчитель-тьютор (від англ. tutor – учитель) – це особа, що веде індивідуальні або групові заняття із учнями, студентами, репетитор, наставник. Тьютор — ключова фігура в дистанційному навчанні, що відповідає за проведення занять з учнями. Особливу

необхідність у діяч тьютора мають здобувачі освіти інклюзивних груп.

Вчитель-коуч має сприяти дитині в досягненні її життєвих цілей, розвитку та успіху, виступає в якості режисера навчального процесу. Коучинг (англ. Coaching – тренерство) – процес, під час якого люди навчаються й отримують певні навички. Коуч – це фахівець, тренер, здатний зробити з учня професіонала в певному напрямі.

Педагог-фасилітатор (англ. Facilitate – сприяти, допомагати, полегшувати) – це вчитель, основне завдання якого полягає в стимулюванні та спрямуванні процесу самостійного пошуку інформації та спільної діяльності учнів. Фасилітація – це управління процесом обговорення певних питань у групі людей. Мета педагога-фасилітатора – налагодити ефективний обмін думками таким чином, щоб зіткнення думок перейшли в конструктивне русло, розбіжності були успішно подолані й було прийняте вірне рішення.

Педагог-супервайзер (англ. supervisor – спостерігач, керівник) – відповідає за організацію навчального процесу. Його метою є організація та контроль конструктивності процесу навчання й спілкування всіх учасників педагогічної взаємодії.

Вчитель – модератор. Модерація – це структурований за певними правилами процес групового обговорення з метою ідентифікації проблем, пошуку шляхів їх вирішення та прийняття спільного рішення. Модератор – організатор групової роботи, що активізує і регламентує процес взаємодії учасників групи на основі демократичних принципів, забезпечує ділове спілкування, обговорення, визначення проміжних і підсумкових результатів групової дискусії.

Отже, сучасний вчитель має бездоганно знати свій предмет, любити дітей і свою професію, поєднувати в собі такі компетенції: фасилітатора, тьютора, коуча, модератора. В особистісному плані він має бути психологічно компетентною людиною, лідером, менеджером, успішним професіоналом, ефективним комунікатором, чесним, чуйним, тактовним, толерантним.

Для визначення критеріїв психологічної готовності вчителя до професійно-педагогічної діяльності було здійснено теоретичний аналіз сучасних психолого-педагогічних підходів щодо психологічних детермінант розвитку педагогічної

майстерності вчителя. *Педагогічна майстерність* – це сукупність певних якостей особистості вчителя, що зумовлюється високим рівнем його психолого-педагогічної підготовки й здатністю оптимально розв’язувати педагогічні завдання. Переважна кількість дослідників одностайно згодні з тим, що провідним фактором творчої професійної діяльності педагога є стійка *мотивація* до педагогічної праці (любов до дітей, до професії, бажання поділитись знаннями, потяг брати участь в педагогічному процесі).

На думку К.Д.Ушинського, вплив особи вчителя на учня становить ту виховну силу, якої не можна замінити ні підручниками, ні моральними нормами, ні системою заохочень та покарань. Головне покликання вчителя – це мистецтво навчання і виховання, вміння розпізнавати і стимулювати кращі риси особистості учня [2]. Творчий характер педагогічної праці визначається неповторністю сформованої особистості учня. Мистецтво вчителя виявляється в тому, як він укладає композицію уроку, як організує самостійну роботу учнів, як знаходить контакти і потрібний тон спілкування в складних ситуаціях. Творчість вчителя означає створення оригінальних підходів, що змінюють звичайний погляд на явища, перебудовують педагогічний досвід.

Педагогічну творчість часто розглядають у контексті вивчення досвіду. Педагогічна майстерність – це досконале і творче виконання учителем професійних функцій на рівні мистецтва, результатом чого є створення оптимальних соціально-психологічних умов для становлення особистості учня (О.Г.Мороз, В.П.Омельяненко). На думку К.К.Платонова, творчість є умовою майстерності та ініціативи. Ю.П.Азаров, А.Д.Демінцев доводять, що педагогічна майстерність учителя формується і удосконалюється на основі його творчої активності [2].

Отже, дослідники зазначають, що високий рівень майстерності вчителя залежить від педагогічної творчості та сумлінності при накопиченні досвіду.

Розглянемо докладніше теоретичні погляди щодо особистості вчителя, який у своїй діяльності досяг певного рівня професіоналізму й виправдав своє високе призначення. Як зазначають ряд дослідників педагогічної творчості, найбільш загальними професійно значущими якостями для здійснення педагогічної творчості є: активність, об’єктивність, різнобічність, цілеспрямованість, комплексність,

системність, перспективність, прогностичність, аналітичність, ерудиція, креативність, інтуїція, імпровізація, оптимізм. Г.С.Сковорода вважає, що сила педагога в його знаннях, благородстві, гідності, чесності, любові і повазі до дітей, до своєї професії, в служінні добру. Вчитель має навчити дітей пізнавати світ, орієнтуватися в сучасних подіях, розуміти минуле, передбачати майбутнє, гуманно ставитись до дитини, враховувати її запити й прагнення. Леся Українка у вчителеві вбачає чесну, доброзичливу, скромну справедливу, працьовиту людину [2, с. 5]. Рисами, які забезпечують педагогу повагу з боку учнів, є моральні якості, педагогічний такт, чутливість до особистості учня, здатність справляти емоційно-вольовий вплив, вимогливість, почуття міри, щирість.

На думку С.Б. Єлканова, найбільш важлива педагогічна здібність – це педагогічне чуття. Він визначає вимоги до таких сфер особистості педагога: до професійної підготовленості (професійна діяльність виступає як особистісна цінність, відчуття себе суб'єктом педагогічної творчості), до емоційно-мотиваційної сфери (висока емоційна чутливість, мотивація морального самовиховання), до мислення (критичність, самостійність, широта, гнучкість, активність, швидкість, спостережливість, творча уява, педагогічна пам'ять), до емоційно-вольової сфери (морально вихована воля, внутрішній локус контролю, здатність до управління іншими) [2, с. 8-9].

В.І. Загвязинський відмічає, що *новизна* і *перетворення* – дві найістотніші характеристики творчості. Механізмом продуктивного перетворення особистості є пробудження її сутнісних сил. Педагогічна творчість завжди є *співтворчістю*, вона вимагає від учителя уміння управляти своїми психічними станами, викликати в себе і в учнів творчу насагу. Особистість педагога, виступаючи джерелом розвиваючого впливу, має бути сама творчо спрямованою. Дослідник доводить, що стиль педагогічної діяльності зумовлений психофізіологічними особливостями людини. Так, «*учителі сангвіники і холерики* домагаються успіхів за рахунок швидкості, оригінальності, експромтності рішень (вони артистичні, експресивні, безпосередні, готові до імпровізації, мають мовну виразність). *Флегматики* покладаються на попередньо підготовлені і ретельно виважені рішення. На уроці вони діють повільно,

грунтовно, стримані в емоціях, але беруть спокоем, послідовністю, витримкою і наполегливістю. *Меланхоліків* відрізняє природна креативність, вдумливість, тонке чуття педагогічної ситуації, здатність розуміти внутрішній світ учня» [1, С. 19]. Психологічно цінним здобутком В.І. Загвязинського є типологія психологічних особливостей вчителів. *Інтелектуальний* тип (переважає у старших класах) – схильний до наукової роботи, має глибоку ерудицію, науковий склад мислення, самостійність оцінок. *Вольовий* тип (середні класи, близький хлопцям-підліткам) – характеризується чіткістю, організованістю, вимогливістю, упевненістю, наполегливістю. *Емоційний* тип (молодші класи) – здатний до співпереживання, артистичний, має виразну міміку, інтонації. *Організаторський* – універсальний тип, уміє організувати конкретну справу: навчання, спорт, працю, допомагає самовираженню учнів, розвитку їх здібностей.

На думку В.А. Кан-Калика та М.Д. Никандрова, педагогічна творчість вимагає натхнення, тому вчитель має навчитись управляти своїм творчим самопочуттям, надихати себе на стан постійної творчості у процесі спілкування. Дослідники виділяють такі *стилі* педагогічної творчості: творчість у «гордій самотності» (педагог-прем'єр); співтворчість (педагог-диригент); індивідуально спрямована творчість (педагог-дзеркало), який орієнтується на конкретних особистостей; і, нарешті, індивідуальне самовираження учнів через колективну співтворчість (педагог-режисер), який формує ансамбль виконавців. К.С.Станіславський вважає, що важливим компонентом у творчості вчителя є педагогічна імпровізація – комплексний синтез діяльності його емоційної сфери, творчого самопочуття і мистецтва спілкування. Н.В. Кічук будує структурну модель творчих здібностей вчителя, яка має три компоненти: мотиваційно-творча активність, інтелектуально-логічні здібності та індивідуальні особливості особистості [2, с. 27-35].

Н.В. Кузьміна вважає, що педагогічними *здібностями є*: уміння передати знання в цікавій формі, здатність розуміти учнів, творчий склад мислення, винахідливість, організаторські здібності, педагогічно-вольовий вплив, інтерес до дітей, яскравість, образність, змістовність, переконливість мови, педагогічний такт, здатність пов'язувати навчальний матеріал з життям, спостережливість, вимогливість [2, с. 35-40]. Педагогічна неспроможність виявляється в тому, що педагог не відчуває потреби і

не має можливості зрозуміти найсильніші сторони учня і системи відношень. Іншими словами, провідним фактором успішності професійної діяльності вчителя є *педагогічна мотивація*.

На думку М.В.Кухарева, педагогічна майстерність зумовлюється високим рівнем його психолого-педагогічної підготовленості, здатністю оптимально розв'язувати педагогічні завдання. Він визначає такі якості вчителя-майстра: любов до дітей, знання предмета, прагнення до самоосвіти, здатність справляти емоційно-вольовий вплив, вимогливість, почуття міри, щирість і врівноваженість у вимогах, проникливість, чутливість до особистості учня [2, с. 47-50]. Ю.Л. Львова вважає, що педагогічна творчість ґрунтується на чітко сформованій особистісній позиції, здатності до узагальнення і поєднання несумісних понять. А.К. Маркова визначає такі види педагогічної творчості: *діагностична* (створення нових способів вивчення учнів), *методична* (розробка нових методів навчання), *комунікативна* (створення нових засобів мобілізації міжособистісної взаємодії) та *самореалізація вчителя* [2, с. 41-52].

Синиця І.О. і Р.П.Скульський говорять про важливість педагогічного такту як чуття доречності, доцільності, дотримання міри, уміння встановлювати гармонійні взаємостосунки з учнями. Критерієм педагогічної творчості є не новизна створеної моделі навчання, а вміння привести навчальний процес у відповідність з особливостями учнів. Вчитель має бути здатним розуміти точку зору учня, передбачати його труднощі, рефлексивно відобразити й перетворювати його внутрішню картину світу. Професійно значущими якостями вчителя є: *емпатія*, *динамізм* (ініціатива, гнучкість, енергійність, почуття гумору, вимогливість), здатність до *активного вольового впливу* на учня, до *рефлексивного керівництва* його навчальною діяльністю.

Отже, основу педагогічної творчості створюють: педагогічна мотивація й педагогічні здібності, до складу яких входять відповідні, знання, уміння, навички та якості особистості. На основі теоретичного аналізу наукової психолого-педагогічних підходів нами було визначено поняття **психологічної готовності** педагога до творчої професійної діяльності як сполучення стійкої педагогічної *мотивації* та *здатності* вчителя до здійснення педагогічної творчості. Професійні знання, уміння й навички, в

процесі опанування ними людиною, перетворюються у психологічні якості та професійні здібності особистості, які підкріплюючись відповідною мотивацією, виступають передумовами розвитку психологічної готовності педагога до творчої професійної діяльності.

На основі аналізу психолого-педагогічних підходів та базових компетентності вчителя НУШ нами узагальнено систему критеріїв і побудовано двох-вимірну **структуру психологічної готовності** педагога до творчої професійно-педагогічної діяльності (табл. 1). Усі компоненти тісно пов'язані між собою. Кожний з них має змістове наповнення і певний рівень сформованості.

До компонентів першого (*особистісного*) виміру належать *ціннісно-мотиваційний, креативно-когнітивний, морально-комунікативний, та емоційно-вольовий*.

Таблиця 1.

Структура психологічної готовності вчителя НУШ до творчої педагогічної діяльності

Педагогічні функції вчителя НУШ	Психологічні компоненти педагогічної творчості вчителя НУШ			
	<i>Ціннісно-мотиваційний (педагогічна мотивація)</i>	<i>Креативно-когнітивний (психолого-педагогічні й спеціальні знання)</i>	<i>Морально-комунікативний (психолого-педагогічні уміння)</i>	<i>Емоційно-вольовий (поведінковий) (психолого-педагогічні навички)</i>
Педагог-вихователь	<i>Духовно-соціальна спрямованість:</i> 1) інтерес і любов до дітей, 2) потяг виховувати та піклуватися про дітей 3) прагнення до морального піднесення особистості учня, пробудження в неї духовності	<i>Педагогічно-виховна компетентність</i> 1) вміння пов'язувати навчальний матеріал з життям, 2) здатність перетворювати свій предмет в засіб розвитку особистості, 3) здатність розуміти і розвивати найсильніші сторони учня.	<i>Моральні ставлення до учнів:</i> 1) емпатія, прийняття, чутливість до особистості учня, 2) доброзичливість, вміння вислухати й підтримати учня, 3) здатність до морального вибору, до моральної оцінки явищ, вчинків.	<i>Гармонійність поведінки:</i> 1) щирість, чесність, позитивність, 2) самоконтроль, уміння управляти своїми психічними станами, емоційна врівноваженість, терпіння, 3) послідовність поведінки, відповідальність.
Педагог-тьютор	<i>Педагогічна потреба:</i> 1) інтерес до професії, 2) потяг до участі в педагогічному процесі, до навчання дітей, 3) прагнення до самоосвіти, самовдосконалення	<i>Педагогічно-когнітивні здібності</i> 1) ерудиція, педагогічна пам'ять, знання предмета, 2) розсудливість, спостережливість, 3) вміння орієнтуватися в інформаційному просторі.	<i>Культура педагогічного спілкування:</i> 1) педагогічний такт (чуття доречності, доцільності, міри), 2) повага до учня, 3) яскравість і переконливість мови.	<i>Педагогічне самовладнання</i> 1) спокій, витримка 2) педагогічна вимогливість і справедливість 3) воля, наполегливість, здатність конструктивно впливати на учнів.

Педагог-коуч-фасилітатор	<i>Мотиваційно-творча активність:</i> 1) прагнення до особистісного розвитку учнів, 2) бажання налагоджувати спілкування і стосунки між учнями, 3) потяг до активізації процесу творчого пошуку учнів.	<i>Креативність</i> 1) гнучкість мислення, креативність, здатність до генерації нових ідей, 2) сприяння творчому розвитку учнів, 3) педагогічна творчість, спонтанність.	<i>Психологічна компетентність</i> 1) здатність до розуміння думок, почуттів учнів, причин їх вчинків. 2) наявність особистісної позиції, яка допомагає поєднувати несумісні поняття, 3) вміння спрямовувати процес діяльності учнів.	<i>Здатність до режисури навчальним процесом:</i> 1) здатність до педагогічної імпровізації, 2) вміння викликати насагу в себе, в інших, 3) здатність педагога до співтворчості з учнями.
Педагог-модератор	<i>Інтерес до організації групової роботи:</i> 1) потяг до командної роботи, 2) інтерес до колективних обговорень, 3) прагнення до лідерства і керування групою.	<i>Конструктивна ініціатива</i> 1) цілеспрямованість, винахідливість, 2) почуття гумору, 3) вміння визначати проблемні питання у колективних обговореннях.	<i>Гармонійність соціальних взаємостосунків</i> 1) толерантність до інших поглядів, 2) здатність до створення нових засобів взаємодії з учнями, 3) вміння керувати процесом спілкування.	<i>Ефективність рефлексивного керівництва</i> 1) енергійність, впевненість, успішність, 2) організованість, 3) організаторські здібності.

Другий (*професійний*) вимір психологічної готовності вчителя складають педагогічні функції вчителя НУШ: вихователь, тьютор, коуч-фасилітатор і модератор. Кожна функція має свій прояв на рівні кожного з компонентів у вигляді певних професійно-особистісних компетенцій.

Критеріями сформованості *ціннісно-мотиваційного* компонента є:

- *Педагогічна потреба* (інтерес до професії, потяг до навчання дітей, прагнення до самоосвіти, самовдосконалення в культурному та педагогічному відношеннях);
- *Духовно-соціальна спрямованість* (інтерес і любов до дітей, потяг виховувати та піклуватися про них, прагнення до морального піднесення особистості учня);
- *Мотиваційно-творча активність* (прагнення до особистісного розвитку учнів, до активізації процесу творчого пошуку);
- *Інтерес до організації групової роботи* (потяг до командної роботи, інтерес до колективних обговорень, прагнення до лідерства і керування групою).

Психологічною основою розвитку *креативно-когнітивного* компоненту є психолого-педагогічні й спеціальні знання. Критерії його сформованості:

- *Педагогічно-виховна компетентність* (здатність розуміти і розвивати найсильніші сторони учня, вміння пов'язувати навчальний матеріал з життям і перетворювати свій предмет в засіб розвитку особистості);
- *Педагогічно-когнітивні здібності* (ерудиція, педагогічна пам'ять, знання предмета, розсудливість, спостережливість, орієнтація в інформаційному просторі);
- *Креативність* (гнучкість мислення, здатність до генерації нових ідей, сприяння творчому розвитку учнів, педагогічна творчість, спонтанність);
- *Конструктивна ініціатива* (цілеспрямованість, винахідливість, почуття гумору, вміння визначати проблемні питання у колективних обговореннях).

Критеріями сформованості *морально-комунікативного* компоненту є:

- *Моральні ставлення до учнів* (емпатія, прийняття, чутливість, доброзичливість, вміння вислухати й підтримати учня, здатність до морального вибору);
- *Культура педагогічного спілкування* (педагогічний такт (чуття доречності, доцільності, міри), яскравість і переконливість мови);
- *Психологічна компетентність* (здатність до розуміння думок, почуттів учнів, причин їх вчинків; уміння спрямовувати процес діяльності учнів);
- *Гармонійність соціальних взаємовідносин* (толерантність до інших поглядів, вміння керувати процесом спілкування).

Морально-комунікативні риси (щирість, довіра, уважність, емпатія) на відміну від суто комунікативних якостей (комунікабельності, товарищескості) дозволяють здійснювати не просто спілкування, а *моральне* спілкування, яке являє собою якісно новий рівень міжособистісних комунікацій, що базується на визнанні цінності іншої особистості.

Критеріями *емоційно-вольового* компоненту сформованості виступають:

- *Гармонійність поведінки* (щирість, чесність, позитивність відповідальність; емоційна врівноваженість, терпіння; послідовність поведінки);
- *Педагогічне самовладання* (самоконтроль, спокій, витримка; педагогічна вимогливість, справедливість; воля, конструктивна наполегливість);
- *Здатність до режисури навчальним процесом* (педагогічна імпровізація, уміння викликати насагу в себе та в інших, здатність до співтворчості з учнями);

– *Ефективність рефлексивного керівництва* (енергійність, впевненість, успішність; організованість; організаторські здібності).

Емоційно-вольові якості дозволяють здійснювати моральну саморегуляцію власної поведінки і справляти конструктивний педагогічний вплив на учнів.

Слід зазначити, що педагог, як кожна людина, має певні негативні риси і психологічні проблеми, але за умови постійного самоусвідомлення й самоудосконалення він набуває досвіду роботи над собою.

Неузгодженість змісту декларованих вчителем принципів та його реальної поведінки називається диспозиційно-поведінковою розбіжністю. Тобто мова йде про феномен, коли педагог красномовно говорить про вищі цінності, демонструючи у повсякденному житті егоїзм, байдужість, неповажність до інших. Тоді дитина спостерігає неузгодженість між тим, що вчитель говорить і тим, як він себе поводить, і це сприяє формуванню неусвідомленої дитячої неконгруентності. Отже, якщо моральні цінності лише декларуються педагогом, то він не здатний до здійснення ефективного педагогічного впливу, оскільки його слова не підкріплюються живим прикладом гармонійно-поведінкових вчинків.

Відповідно до визначених критеріїв було розроблено авторський опитувальник «**Психологічна готовність педагога**», який дозволяє визначати рівень психологічної готовності педагога НУШ до творчої професійної діяльності. В основу опитувальника покладено психодіагностичні запитання, які дозволяють досліджувати рівень сформованості як окремих компонентів психологічної готовності педагога у відповідності до його основних професійних функцій в умовах Нової української школи, так і загальний показник психологічної готовності педагога НУШ до творчої професійної діяльності.

Інструкція: Оцініть за 3-х бальною шкалою ступінь своєї згоди з кожним твердженням: **(0 – НЕ ЗГОДЕН, 1 – ІНОДІ, 2 – ЦІЛКОМ ЗГОДЕН).**

Намагайтесь якнайрідше використовувати відповідь «ІНОДІ».

Текст опитувальника «Психологічна готовність»

1. Я відчуваю щирий інтерес та любов до дітей.
2. Мені дуже подобається професія педагога, хоча вона й складна.
3. У своїй педагогічній роботі я завжди прагну до особистісного розвитку учнів.
4. Мені подобається брати участь у колективних обговореннях.
5. Мені подобається виховувати та піклуватися про дітей.

6. Мені легко вдається пояснювати дітям щось нове, і тому я завжди відчував потяг до участі в педагогічному процесі.
7. Я щиро прагну допомогти учням налагодити стосунки і міжособистісне спілкування.
8. Мені дуже подобається групове спілкування і командна робота.
9. Мені завжди вдається убачати в учнях їх кращі якості й пробуджувати в них духовність.
10. Я завжди активно прагну до самоосвіти, самовдосконалення в культурному та педагогічному відношеннях.
11. Викладаючи свій предмет, я прагну активізувати процес творчого пошуку учнів.
12. Я завжди прагну до лідерства і керування групою людей.
13. Мені зазвичай вдається пов'язувати навчальний матеріал з повсякденним життям.
14. Можу чесно сказати, що мені притаманні гарна педагогічна пам'ять і професійне знання предмета, який я викладаю.
15. Мені неодноразово доводилось чути, що я – креативна людина й генерую багато цікавих ідей.
16. У складних ситуаціях під час уроку мені завжди допомагає природна винахідливість.
17. Зазвичай мені вдається перетворювати свій предмет у засіб розвитку особистості учнів.
18. Колеги нерідко говорять, що я досить розсудливий і спостережливий педагог.
19. Викладаючи свій предмет, я завжди прагну сприяти творчому розвитку учнів.
20. Про мене говорять, що я влучно використовую почуття гумору для розв'язання конфліктів або міжособистісних суперечностей між учнями.
21. Мені завжди вдається тонко відчувати, розуміти і розвивати найсильніші якості учнів.
22. Зазвичай на уроках я використовую педагогічну творчість, спонтанність.
23. Я вільно орієнтуюся в інформаційному просторі, в сучасних технологіях.
24. Мені з легкістю вдається визначати проблемні питання при колективних обговореннях.
25. Мені значною мірою притаманна здатність до прийняття особистості кожного учня.
26. Вважаю, що в мене є педагогічний такт (чуття доречності, доцільності, міри).
27. Я завжди намагаюсь зрозуміти думки, почуття, причини вчинків учнів.
28. Працюючи з групою учнів, зазвичай я досить толерантний до інших поглядів.
29. До усіх учнів я ставлюся доброзичливо, можу кожного вислухати й підтримати.
30. Яким би неслухняним учень не був, я все рівно ставлюся до нього з повагою.
31. Я завжди маю чітку особистісну позицію, що допомагає мені розв'язувати складні соціальні ситуації.
32. Зазвичай я створюю нові неординарні засоби міжособистісної взаємодії з учнями.
33. При здійсненні життєвих виборів зазвичай я спираюся на моральні критерії.
34. Я добре володію яскравою і переконливою мовою.
35. Мені з легкістю вдається спрямувати процес діяльності учнів в потрібному напрямі.
36. Зазвичай я ефективно керую процесом спілкування людей в групі.
37. Щирість, чесність, позитив – це завжди мої головні помічники у стосунках з дітьми.
38. Інші люди вважають, що мені притаманні спокій, терпіння, емоційна врівноваженість.
39. Я досить часто використовую у своїй роботі педагогічну імпровізацію.
40. Я завжди енергійний і впевнений в успішності своєї педагогічної діяльності.
41. Я гарно управляю своїми психічними станами, вмію зберігати витримку, спокій.
42. Учні вважають мене досить вимогливим, але справедливим педагогом.
43. Як правило, я можу з легкістю викликати творчу наснагу в себе і в учнів.
44. Коли потрібно зробити багато роботи, мені вдається швидко організувати себе.
45. Зазвичай я послідовний у діях, відповідальний у своїх словах і вчинках.
46. Завдяки наполегливості я здатний конструктивно впливати на думки й почуття учнів.

47. Мені подобається виконувати роль режисера у навчальному процесі, брати участь у співтворчості з учнями.

48. Зазвичай мені вдається ефективно організовувати колектив учнів.

Бланк відповідей опитувальника «Психологічна готовність педагога НУШ»

1 –	5 –	9 –	13 –	17 –	21 –	25 –	29 –	33 –	37 –	41 –	45 –	В–
2 –	6 –	10 –	14 –	18 –	22 –	26 –	30 –	34 –	38 –	42 –	46 –	Т–
3 –	7 –	11 –	15 –	19 –	23 –	27 –	31 –	35 –	39 –	43 –	47 –	К–
4 –	8 –	12 –	16 –	20 –	24 –	28 –	32 –	36 –	40 –	44 –	48 –	М–
												Σ
Ц/М –			К/К –			М/К –			Е/В –			

Процедура обробки емпіричних даних.

1. Підраховуємо алгебраїчну суму балів по вертикалі (по стовпцях) і записуємо у вільну строку (друга знизу). Потім підраховуємо суму кожних трьох складових з цієї строки й записуємо у нижню строку.

Сума перших трьох стовпців (Ц/М) означає бал за показником *ціннісно-мотиваційного* компоненту психологічної готовності.

Сума 4-6 стовпців (К/К) означає бал за показником *креативно-когнітивного* компоненту психологічної готовності.

Сума 7-9 стовпців (М/К) означає бал за показником *морально-комунікативного* компоненту психологічної готовності.

Сума 10-12 стовпців (Е/В) означає бал за показником *емоційно-вольового* компоненту психологічної готовності.

2. Підраховуємо алгебраїчну суму балів по горизонталі (по строках) і записуємо у правий стовпець. Сума по першому рядку (В) означає бал за показником педагогічної функції вчителя-вихователя НУШ;

Сума по другому рядку (Т) означає бал за показником педагогічної функції вчителя-тьютора; Сума по третьому рядку (К) означає бал за показником педагогічної функції коуча-фасилітатора; Сума по другому рядку (Т) означає бал за показником педагогічної функції вчителя-модератора Нової української школи.

Норми рівнів для показників компонентів психологічної готовності педагога і педагогічних функцій вчителя Нової української школи:

до 6 балів – низький рівень;

7-11 балів – рівень **нижче за середній**;

12-14 балів – **середній** рівень;

15-18 балів – рівень **вище за середній**;

19-24 – **високий** рівень.

3. Підраховуємо загальну суму або по строках (або по стовпцях) (Σ), яка означає загальний показник психологічної готовності педагога НУШ.

Норми рівнів для загального показника психологічної готовності педагога Нової української школи до творчої професійної діяльності:

до 24 балів – **низький** рівень психологічної готовності;

25-40 балів – рівень психологічної готовності **нижче за середній**;

41-56 балів – **середній** рівень психологічної готовності;

57-72 балів – рівень психологічної готовності **вище за середній**;

73-96 – **високий** рівень психологічної готовності.

Відтак, опитувальник «Психологічна готовність педагога» дозволяє визначати рівень психологічної готовності педагога НУШ до творчої професійної діяльності, а також досліджувати рівень сформованості окремих педагогічних функцій вчителя НУШ.

Висновки.

1. Сучасний педагог має бути психологічно та емоційно компетентною людиною, лідером і менеджером, ефективним комунікатором, чесним, чуйним, тактовним, успішним професіоналом, який бездоганно знає свій предмет любить дітей і свою професію. Педагог Нової української школи має професійно опанувати функції: вихователя, тьютора, коуча-фасилітатора й модератора процесу групової динаміки.

2. Психологічна готовність педагога НУШ до професійної діяльності – це сполучення стійкої педагогічної *мотивації* та *здатності* вчителя до здійснення педагогічної творчості. Психологічна готовність вчителя має 4 компоненти: *ціннісно-мотиваційний, креативно-когнітивний, морально-комунікативний та емоційно-вольовий*. Розвиток психологічних якостей у відповідності до педагогічних функцій у межах кожного з компонентів забезпечує гармонійний розвиток психологічної готовності вчителя.

3. Критеріями психологічної готовності педагога до педагогічної творчості

виступають: духовно-соціальна спрямованість, педагогічна потреба, мотиваційно-творча активність, інтерес до організації групової роботи, педагогічно-виховна компетентність, педагогічно-когнітивні здібності, креативність, конструктивна ініціатива, моральні ставлення до учнів, культура педагогічного спілкування, психологічна компетентність, гармонійність соціальних взаємовідносин, гармонійність поведінки, педагогічне самовладання, здатність до режисури навчальним процесом, ефективність рефлексивного керівництва.

Список використаних джерел

1. Гриневич Л. Нові професійні ролі і завдання сучасного вчителя в контексті концепції Нової української школи / Всеосвіта – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – <https://vseosvita.ua/library/novi-profesijni-rol-i-zavdanna-suchasnogo-vcitela-v-konteksti-koncepcii-novoi-ukrainskoi-skoli-87162.html>
2. Педагогічна творчість і майстерність: хрестоматія / Навч. посібник. – К., 2000. – 167 с.
3. Саморегуляція и прогнозирование социального поведения личности / Под ред. В.А.Ядова. – Л.: Наука, 1979. – 264 с.
4. Яким має бути сучасний вчитель – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – <https://osvitoria.media/experience/yakym-maye-buty-suchasnyj-vchytel/>